

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

О.С. ДРОЗДОВСЬКА,
к.е.н., Рахункова палата України,
О.В. ОЗЕРЧУК,

науковий співробітник, Академія фінансового управління Міністерства фінансів України

Податкові пільги: надбання чи бюджетні втрати?

Проаналізовано основні податкові пільги, запроваджені Податковим кодексом України, та їх можливий вплив на соціально-економічний розвиток країни та конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Ключові слова: податкові пільги, податки, оподаткування, втрати бюджету, податок на прибуток, ПДВ, акцизний податок, плата за землю.

В статье проанализированы основные налоговые льготы, введенные Налоговым кодексом Украины, их возможное влияние на уровень социально-экономического развития Украины и конкурентоспособность отечественной продукции.

Ключевые слова: налоговые льготы, налоги, налогообложение, потери бюджета, налог на прибыль, НДС, акцизный налог, плата за землю.

The article analyses the main tax advantages, introduced a tax code of Ukraine, and their possible impact on the socio-economic development of Ukraine and the competitiveness of domestic products.

Постановка проблеми. Податкові пільги є інструментом стимулювання діяльності платників у тих напрямах, які для держави є пріоритетними, і належать до важелів державного регулювання економіки й соціальних процесів.

За даними ДПА України, обсяг втрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування у 2008 році становив 22,3 млрд. грн., або 10% надходжень державного бюджету, у 2009–му – 27,5 млрд. грн., або 13,6%, за 9 місяців 2010 року – 24,1 млрд. грн.,

або 15,2% до надходжень¹. Найбільший обсяг втрат бюджету припадає на податок на додану вартість. Тому в період економічної кризи актуалізується питання дослідження й рационалізації податкового інструментарію у вигляді пільг.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню податкових пільг та їхніх фіiscalьних наслідків присвячено праці Т.І. Єфименко, А.М. Соколовської, І.О. Луніної, І.О. Лютоого, А.Б. Дриги, М.О. Петренка.

Мета статті – проаналізувати основні податкові пільги, запроваджені Податковим кодексом України, їх можливий вплив на соціально-економічний розвиток країни та конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку із прийняттям Податкового кодексу (далі – Податковий кодекс, Кодекс) дещо змінено перелік податкових пільг: окрім з них скасовано, чинність інших продовжено на певний термін, запроваджено нові пільги [1]. Отже, метою статті є аналіз введених Кодексом пільг, зокрема з податку на прибуток підприємств, податку на додану вартість, акцизного податку, збору за першу реєстрацію транспортного засобу і плати за землю.

Податковим кодексом у вітчизняне законодавство запроваджено поняття «податкова пільга» – передбачене податковим і митним законодавством звільнення платника від обов'язку щодо нарахування і сплати податку та збору, сплата ним податку і

¹ Не всі податкові пільги можна вважати реальними втратами бюджету, зокрема це стосується пільг із ПДВ.

збору в меншому розмірі за наявності підстав, визначених за-
конодавством.

Чимало пільг у Кодексі передбачено з податку на прибуток підприємств, проте більшість із них є тимчасовими. Розширено перелік витрат, у тому числі соціальної спрямованості, які можна враховувати при визначенні об'єкта оподаткування. До них, зокрема, належать:

- суми коштів, перераховані роботодавцями первинним профспілковим організаціям на культурно- масову, фізкультурну й оздоровчу роботу, передбачені колективними договорами, у межах 4% оподатковуваного прибутку за попередній звітний рік (п. 138.10 ст. 138);
- витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів при-
родоохоронного призначення, які перебувають у власності платни-
ка податку; витрати на самостійне зберігання, переробку, захоро-
нення або придбання послуг зі збирання, зберігання, перевезення, зневажлення, видалення й захоронення відходів від виробничої діяльності платника податку, що надаються сторонніми організа-
ціями, з очищенню стічних вод; інші витрати на збереження еколо-
гічних систем, які перебувають під негативним впливом господар-
ської діяльності платника податку (п. 138.10 ст. 138);
- витрати на утримання основних засобів, що перебувають у стані консервації (п. 144.2 ст. 144).

Пунктом 154.6 ст. 154 Податкового кодексу встановлено на п'ять років нульову ставку з податку на прибуток для новоутво-
реніх суб'єктів господарювання, а також підприємств зі щоріч-
ним обсягом доходів до 3 млн. грн., якщо кількість їхніх праців-
ників не перевищує 20 осіб. Ця пільга запроваджується з метою
вивільнення коштів суб'єктів господарювання для подальшої ін-
вестиційної діяльності, а також збільшення числа нових підприє-
мств і створення нових робочих місць.

Із метою підвищення рівня енергетичної безпеки України за-
проваджено низку податкових пільг для стимулювання енергоз-
береження й виробництва альтернативних видів енергії. Лише з
податку на прибуток передбачено сім таких пільг: наприклад,
звільнено від оподаткування 80% прибутку підприємств, отри-
маного від продажу деяких енергозберігаючих товарів власного
виробництва промислового призначення, та 50% прибутку, от-
риманого від здійснення енергозберігаючих заходів і реалізації
енергоефективних проектів підприємств (ст. 158 Кодексу).

До нових видів пільг із податку на прибуток належать пільги
для стимулювання розвитку пріоритетних і високотехнологічних
галузей економіки, а також галузей, які вироблятимуть конку-
рентоспроможну на світовому ринку продукцію. Так, відповідно
до п. 17 підрозділу 4 розділу ХХ «Перехідні положення» Кодексу
звільнено на 10 років від оподаткування прибуток підприємств
літакобудівної промисловості і проведення ними науково-дос-
лідних і дослідно-конструкторських робіт; суднобудування; га-
лузей машинобудування для агропромислового комплексу;
легкої промисловості (крім підприємств, які виробляють продук-
цію на давальницькій сировині).

Водночас потрібно наголосити, що запровадження нових га-
лузевих пільг може привести до чималих фіiscalьних втрат, не

забезпечивши підвищення конкурентоспроможності українсь-
кого виробника.

Наприклад, більшість суднобудівних підприємств в Україні на-
лежить іноземним власникам, тому пільга для суднобудування
не відповідає вимозі сприяння розвитку українських товарови-
робників. Крім того, підрозділом 3 розділу ХХ «Перехідні положення» Кодексу передбачено особливі умови справляння ПДВ
підприємствами суднобудівної промисловості в разі ввезення
на митну територію України устаткування, обладнання й комп-
плектуючих, які не виробляються в Україні, у митному режимі ім-
порту за умови оформлення митної декларації. Суднобудівні під-
приємства можуть за власним бажанням видавать митному
органу (а митний орган зобов'язаний прийняти) податковий
вексель на суму податкового зобов'язання з ПДВ, визначеного
в митній декларації, що підлягає сплаті, зі строком погашення на
720-й календарний день із дати його видачі митному органу.
На нашу думку, застосування механізму податкових векселів
щодо сплати ПДВ сприятиме ухиленню від оподаткування таких
підприємств і зростанню їхнього податкового боргу.

Спірним питанням також є необхідність звільнення від сплати
податку на прибуток підприємств легкої промисловості, яке не
передбачає обов'язкової реалізації інвестиційних проектів, а без
цього неможливе підвищення конкурентоспроможності галузі.

Не можна погодитися й зі звільненням від оподаткування комп-
плексу підготовчих робіт до європейського чемпіонату з футболу
Євро-2012. Так, на десять років звільняється від оподаткування
прибуток суб'єктів господарювання від надання готельних послуг
у готелях категорій «п'ять зірок», «четири зірки» і «три зірки», у то-
му числі новозбудованих чи реконструйованих, або в яких прове-
дено капітальний ремонт чи реставрацію існуючих будівель і спо-
руд. Зауважимо, що доцільніше з допомогою пільгового податко-
вого інструментарію стимулювати будівництво нових п'ятизірко-
вих готелів (лише інвестиції в цю галузь), а не звільнити від опо-
даткування високоприбутковий український готельний бізнес.

Доповнює пільги з податку на прибуток щодо підготовки до
Євро-2012 пільга з ПДВ, який не справляється при ввезенні на
митну територію України транспортних засобів УЄФА в митно-
му режимі імпорту (реімпорту), що звільняється від сплати ввіз-
ного мита згідно з п. «щ» ст. 19 Закону «Про єдиний митний та-
риф» (підрозділ 2 розділу ХХ «Перехідні положення» Кодексу).

На нашу думку, запровадженню галузевих податкових пільг
має передувати обов'язкове парламентське слухання з питань
стану й розвитку відповідної галузі, існуючих проблем, обґрунту-
вання необхідності й мети надання галузі податкових пільг та
очікуваних результатів від їх використання. Це сприятиме,
по-перше, підвищенню ймовірності запровадження економічно
обґрутованих галузевих податкових пільг, по-друге, громадсь-
кому контролю розбудови пільгового оподаткування.

Позитивним є збільшення згідно з Кодексом переліку груп
основних фондів, щодо яких можна використовувати механізм
прискореної амортизації. Остання належить до інвестиційних
податкових пільг, розширення меж застосування яких особливо
потребує країна.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Поряд із запровадженням нових пільг Податковим кодексом скасовано низку чинних у 2010 році пільг із податку на прибуток підприємств, зокрема для технологічних парків і наукових організацій, що не виправдали сподівань, які на них покладалися.

Із податку на додану вартість запроваджено пільги, значна частина яких сприятиме побудові цілісної, несуперечливої законодавчої бази з питань оподаткування, гармонізованої із законодавством Європейського Союзу для забезпечення дотримання принципу справедливості в оподаткуванні, створення однакових умов конкуренції в економіці України й поступового «згладжування» соціальної нерівності.

Запроваджено також низку підтримуючих пільг, спрямованих на здешевлення окремих товарів і послуг для певних груп споживачів. Зокрема, вперше законодавством установлено, що не є об'єктом оподаткування операції з надання позашкільними навчальними закладами платних послуг у сфері позашкільної освіти (п. 196.1 ст. 196 Кодексу).

Пільгу щодо звільнення від ПДВ операцій із безоплатного постачання товарів власного виробництва підсобними господарствами й лікувально-виробничими трудовими майстернями (цехами, дільницями) установ соціального захисту для задоволення власних потреб поширено на нові установи, зокрема, на центри реінтеграції бездомних громадян, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, спеціалізовані лікарні, лікувально-профілактичні заклади особливого типу й диспансери. Це сприятиме поліпшенню умов утримання соціально незахищених верств населення.

Згідно з п. 196.1 ст. 196 Податкового кодексу не є об'єктом оподаткування операції з надання послуг зі страхування, співстрахування чи перестрахування, а також надання послуг зі загальнообов'язкового державного соціального страхування (в тому числі пенсійного страхування), недержавного пенсійного забезпечення, залучення й обслуговування пенсійних вкладів. Зазначена норма відповідає положенням ст. 135 Директиви Ради 2006/112/ЄС, згідно з якою операції страхування й перестрахування, включаючи пов'язані з ними послуги, що надаються страховими брокерами і страховими агентами, віднесені до операцій, звільнених від оподаткування ПДВ [2].

Ураховуючи зростання масштабів недержавного пенсійного забезпечення і з метою покращення адміністрування недержавних пенсійних фондів до переліку операцій, що не є об'єктом оподаткування, додано операції з обслуговування рахунків учасників фондів банківського управління, адміністрування недержавних пенсійних фондів.

Аналіз положень ст. 197 Кодексу свідчить, що порівняно з попереднім податковим законодавством до переліку операцій, звільнених від оподаткування ПДВ, додано нові, а саме:

– операції з ввезення на митну територію України природного газу. Зазначена пільга не суперечить нормам Директиви Ради 2006/112/ЄС, ст. 143 якої передбачено можливість такого звільнення;

– операції з ввезення на митну територію України культурних цінностей;

– операції з постачання будівельно-монтажних робіт з будівництва доступного житла й житла, що будеться за державні кошти. Державна підтримка будівництва доступного житла є пошироною практикою у світі. Директивою Ради 2006/112/ЄС передбачено можливість оподаткування будівництва, ремонту й перебудови житла за зниженими ставками.

Зауважимо, що відповідно до підрозділу 2 розділу ХХ «Перехідні положення» Кодексу встановлено правовий режим тимчасового звільнення від оподаткування ПДВ для обмеженого кола операцій у певних галузях економіки. Так, на вісім років звільняються від сплати податку операції з постачання техніки, обладнання, устаткування, визначених статтею 7 Закону України «Про альтернативні види палива», на території України, а також імпорту техніки, обладнання, устаткування, що використовуються для реконструкції існуючих і будівництва нових підприємств з виробництва біопалива і для виготовлення та реконструкції технічних і транспортних засобів із метою споживання біопалива, якщо такі товари не виробляються та не мають аналогів в Україні, а також технічних і транспортних засобів, у тому числі самохідних сільськогосподарських машин, що працюють на біопаливі, якщо такі товари не виробляються в Україні.

На п'ять років звільняються від сплати ПДВ суб'єкти літакобудування при ввезені на митну територію України товарів і результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, які використовуються для їх потреб; на чотири роки (період дії міжнародних договорів України) – операції з постачання товарів щодо створення космічної техніки (включаючи агрегати, системи та їх комплектуючі для космічних комплексів, космічних ракет-носіїв, космічних апаратів і наземних сегментів космічних систем).

Водночас Податковим кодексом скасовано низку пільг щодо ПДВ, а саме:

– звільнення від оподаткування операцій із поставки виробничими й торговими підприємствами дитячих святкових подарунків, а також квитків на новорічно-різдвяні заходи для дітей, що закуповуються за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, профспілкових комітетів підприємств та організацій;

– оподаткування за нульовою ставкою операцій із поставки послуг, що складаються з робіт із рухомим майном, попередньо ввезеним на митну територію України для виконання таких робіт і вивезеним за межі митної території України платником, що виконував такі роботи, або одержувачем –нерезидентом;

– не є об'єктом оподаткування ПДВ суми плати, отриманої українськими операторами телекомунікацій від операторів –нерезидентів за послуги міжнародного електрозв'язку.

До пільг з акцизного податку Кодексом віднесені:

– звільнення від оподаткування операцій із реалізації скрапленого газу на спеціалізованих аукціонах для потреб населення;

– звільнення від оподаткування операцій із реалізації легкових автомобілів для інвалідів, у тому числі дітей –інвалідів, оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів фондів загальнообов'язкового державного страхування, а також легкових автомобілів спе-

ціального призначення (швидка медична допомога та для потреб підрозділів центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи), оплата вартості яких здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів (п. 213.3 ст. 213);

– за ставкою 0 гривень за 1 літр 100-відсоткового спирту податок справляється із: а) спирту етилового, який використовується підприємствами первинного та змішаного виноробства для виробництва виноградних та плодово-ягідних вино-матеріалів і сусла; б) спирту етилового, який використовується для виробництва лікарських засобів (у тому числі компонентів крові й вироблених з них препаратів),крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів; в) спирту етилового денатурованого (спирту технічного), який реалізується суб'єктами господарювання з метою його використання як сировини для виробництва продуктів органічного синтезу, що не містять у своєму складі більш як 0,1% залишкового етанолу; г) біоетанолу, що використовується підприємствами для виробництва бензинів моторних сумішевих із вмістом біоетанолу, етил-трет-бутилового етеру (ЕТБЕ), інших добавок на основі біоетанолу; д) біоетанолу, який використовується для виробництва біопалива (п. 229.2 ст. 229).

Замість податку з власників транспортних засобів Податковим кодексом запропоновано збір за першу реєстрацію транспортного засобу з урахуванням в оподаткуванні транспортних засобів європейського досвіду, а саме: здійснено переході до оподаткування за принципом «хто більше їздить – той більше платить». Пільгове оподаткування передбачено для інвалідів: від сплати збору за першу реєстрацію транспортних засобів звільнюються легкові автомобілі для інвалідів з об'ємом циліндрів двигуна до 1500 куб. сантиметрів, що придбані за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів та/або безоплатно передані інвалідам, транспортні засоби будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів, дитячих будинків-інтернатів, пансіонатів для ветеранів війни і праці, геріатричних пансіонатів, реабілітаційних установ для інвалідів та дітей-інвалідів, що фінансуються з державного й місцевого бюджетів (ст. 235).

Водночас із переходом до справляння збору за першу реєстрацію транспортного засобу скасовано звільнення від оподаткування для:

- осіб, які є платниками фіксованого сільськогосподарського податку,
- за трактори колісні (код 8701), крім сідельних тягачів (код 8701 02), та вантажні автомобілі (код 8704);

- державних підприємств «Міжнародний дитячий центр «Артек» і «Український дитячий центр «Молода гвардія» – за автомобілі, призначенні для перевезення не менш як 10 осіб, включаючи водія (код 8702).

Скасовано також пільгу щодо застосування знижувального коефіцієнта 0,5 для власників транспортних засобів, які оснащені обладнанням, що дає змогу використовувати як паливо моторне стиснутий або скраплений газ, альтернативні види рідкого й газового палива.

Кодексом установлено преференції у справлянні плати за землю з об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з відновлювальних джерел енергії: для таких підприємств податок установлено в розмірі 25% від обчисленого податку (ст. 276). Крім того, згідно зі ст. 278 ставка податку за земельні ділянки, надані для підприємств промисловості, зайняті землями тимчасової консервації (деградовані землі), установлюється в розмірі 0,03% від нормативної грошової оцінки одиниці площи ріллі у Автономній Республіці Крим або по області.

Відповідно до підрозділу 6 розділу ХХ «Приkinцеві положення» Кодексу тимчасово, на п'ять років, звільнюються від сплати земельного податку суб'єкти суднобудівної промисловості, літакобудування. Ця норма стосується і суб'єктів кінематографії (виробників національних фільмів), перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України, яких звільнено від сплати податків за земельні ділянки, що забезпечують виробництво національних фільмів. Також, протягом дії ратифікованих Верховною Радою України міжнародних договорів (угод) України з питань космічної діяльності щодо створення космічної техніки, але не пізніше 1 січня 2015 року, резиденти – суб'єкти космічної діяльності, що отримали ліцензію на право її здійснення та беруть участь у реалізації таких договорів (угод), – за земельні ділянки виробничого призначення згідно з переліком, який затверджується Кабінетом Міністрів України, звільнюються від сплати земельного податку.

Податковим кодексом скасовано пільгу, згідно з якою ВР АР Крим, обласні, міські, селищні й сільські ради могли встановлювати пільги щодо плати за землю: часткове звільнення на певний строк, зменшення суми земельного податку за рахунок коштів, що зараховуються до інших бюджетів. Скасовується також пільга щодо звільнення від сплати земельного податку вітчизняних закладів фізичної культури і спорту, які повністю утримуються за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів.

Отже, новим Податковим кодексом скасовано чимало пільг і запропоновано ще більше нових. Тому втрати бюджету внаслідок застосування пільгових інструментів у оподаткуванні зростуть. При цьому, як уже зазначалося, більшість із нових податкових пільг можуть не забезпечити того економічного (і фіiscalного – через розширення бази оподаткування) ефекту, який було передбачено при їх розробці. Зауважимо, що розширення меж пільгового оподаткування в Україні супроводжується істотним зниженням ставок податку на прибуток і ПДВ, внаслідок чого можуть скоротитися доходи державного бюджету.

Аналіз європейського досвіду податкового регулювання в умовах фінансової кризи свідчить, що країни ЄС переважно застосовували коригування ставок непрямих податків і податку на прибуток, а також змінили підходи до використання пільг щодо цих податків.

У докризовий період більшість країн ЄС і світу знижували базову ставку податку на прибуток із метою залучення найбільших обсягів капіталу. Причому країни ЄС-15 установлювали вищі ставки, ніж постсоціалістичні учасниці євроінтеграції.

В умовах економічної кризи лише декілька країн ЄС знизили базову ставку оподаткування прибутку підприємств: Велико-

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

британія (із 30 до 28%), Люксембург (із 29,6 до 28,6%), Швеція (із 28 до 26,3%), Греція (із 25 до 24%) та Угорщина (із 21,3 до 20,6%). Поступове зменшення ставки податку на прибуток, заплановане ще до кризи, також відбулось у Словенії (з 22 до 20%) і Чехії (з 21 до 19%). У 2010 році середня базова ставка податку на прибуток у ЄС становила 23,2% [3]. У країнах із вищою базовою ставкою оподаткування, як правило, ширше використовуються інвестиційні податкові пільги.

Нейтральне корпоративне оподаткування за низькою ставкою сприяє збільшенню обсягів інвестицій в умовах налагодженого функціонування соціально-економічних систем високорозвинених країн. Країни ЄС–15 ще до кризи широко використовували пільгові механізми в оподаткуванні прибутку, а в умовах погіршення світової кон'юнктури запровадили додаткові пільги. Зокрема, у Великобританії віднедавна застосовується податкова знижка 40% для нових інвестицій; у Нідерландах лібералізували оподаткування прибутку новостворених підприємств, а також компаній, що інвестують у екологічні технології; у Данії звільнено від оподаткування дивіденди й доходи від приrostу капіталу дочірніх компаній; у Австрії підвищено норму амортизації до 30% у рік на інвестиції, здійснені у 2009 і 2010 роках, а в Німеччині надано можливість застосовувати норму амортизації 25% щодо рухомого майна всім без винятку суб'єктам ринку.

Таким чином, нові податкові пільги з податку на прибуток у країнах Західної Європи мають чітку інвестиційну спрямованість (іх надання передбачає обов'язкову реалізацію інвестиційних проектів) [4].

У постсоціалістичних країнах потреба податкового заохочення інвестицій, у тому числі впровадження інформаційних та екологічних технологій, є особливо нагальнюю. Тому більшість нових країн – учасниць ЄС активно застосовували пільгові інструменти в оподаткуванні прибутку. Причому Литва одночасно (задля фіскальної компенсації) у 2009 році підвищила базову ставку корпоративного податку до 20%, а у 2010 році знову знизила її до 15%, посиливши фіскальні позиції податків на споживання. Лише Угорщина визначила пріоритетом на майбутнє посилення фіскальної ролі оподаткування капіталу². Болгарія і Румунія, навпаки, на період кризи обрали стратегію масштабної лібералізації податку на прибуток. Румунія запровадила ставку 2% для сільськогосподарських виробників (за базової ставки 16%) і низку звільнень від оподаткування. Болгарія ініціювала 5–річні податкові канікули щодо оподаткування прибутку від сільськогосподарської діяльності, для обробної промисловості, виробництва високотехнологічної продукції, будівництва інфраструктури (нагадаємо, в цій країні ставка корпоративного податку – 10%).

У будь-якій державі лібералізація оподаткування прибутку може спричинити великі втрати бюджету в середньостроковій перспективі і значне обмеження фінансової бази країни для проведення структурних реформ. Крім того, податкова лібералізація за загальним принципом пов'язана із загрозою «пройдання» коштів. Подібні фіскальні ризики можуть виникнути і в Україні

їні у зв'язку зі зниженням ставки податку на прибуток з 25 до 23% у 2011 році і впродовж наступних трьох років до 16%.

Що стосується ПДВ та індивідуальних акцизів, то у країнах ЄС ці непрямі податки є надійним джерелом наповнення бюджету незалежно від фази економічного циклу й рівня тінізації системи господарювання. В умовах економічної кризи більшість постсоціалістичних учасниць євроінтеграції підвищили стандартну ставку і звузили сферу застосування зниженої ставки. Так, Латвія й Литва підвищили стандартну ставку ПДВ до 21%, звузили сферу застосування його зниженої ставки (Латвія підвищила її з 5 до 10%)³, збільшили ставки індивідуальних акцизів на алкогольну й тютюнову продукцію (Литва – також на паліво). Естонія обрала стратегію підвищення зниженої ставки ПДВ з 5 до 9% і звуження сфери її застосування за збільшення стандартної ставки до 20%. В Угорщині стандартну ставку ПДВ підвищено з 20 до 25% і встановлено тимчасову його зниженну ставку 18% для продуктів харчування. В Чехії збільшено стандартну і зниженну ставки ПДВ на 1 в.п., а у Словаччині запроваджено додаткову знижку його ставки 6%. Словенія посилила фіскальні позиції акцизного оподаткування бензину, алкогольної й тютюнової продукції, а Румунія поєднала підвищення ставок індивідуальних акцизів на алкогольні напої й цигарки зі зниженням ставки ПДВ до 5% щодо будівництва.

У ЄС–15 лише декілька країн вдалися до реформи ПДВ. Греція та Іспанія, зіткнувшись із проблемами у збалансуванні бюджетів, у 2010 році підвищили стандартну (з 19 до 23% і з 16 до 18% відповідно) та більшу зі знижених (з 9 до 11% і з 7 до 8%) ставки ПДВ. Ірландія під час рецесії підвищила стандартну ставку ПДВ до 21,5%, проте в умовах макроекономічної стабілізації знову повернулася до ставки 21%. Данія обмежила перелік пільг щодо цього податку; Фінляндія підвищила стандартну ставку ПДВ на 1 в. п. (до 23%), проте зменшила його знижну ставку із 17 до 13% (для продуктів харчування); Франція включила до сфери застосування зниженої ставки 5,5% послуг ресторанного бізнесу. Великобританія на період з 1 грудня 2008 року по 31 грудня 2009 року зменшила стандартну ставку ПДВ з 17,5 до 15,0%, компенсувавши фіскальні втрати підвищенням ставок індивідуальних акцизів на алкогольну й тютюнову продукцію. Нині стандартна ставка ПДВ у країнах ЄС–15 варіє від 15% у Люксембурзі до 25% у Швеції й Данії. Фінляндія та Ірландія посилили фіскальні позиції акцизного оподаткування, а Італія знижила ставку індивідуального акцизу на газ для промислового виробництва [5]. Наміри підвищити стандартну ставку ПДВ виголосили також Великобританія й Португалія. В Україні ставка ПДВ залишається на рівні 20% до 01.01.2014 р.

Висновки

Отже, проведений аналіз змін у системі податкових пільг у зв'язку з набранням чинності Податковим кодексом України

² У 2005 році базова ставка податку на прибуток у Угорщині становила 17,5%, у 2006–2009 роках – 21,3%.

³ Спочатку (у 2009 р.) Литва підвищила стандартну ставку ПДВ до 19% та зробила спробу скасувати його зниженну ставку 5%.

та їх співставлення з сучасними тенденціями розвитку пільгового оподаткування у країнах ЄС свідчать про вмотивованість скасування низки пільг, які не віправдали свого призначення. Водночас потрібно відзначити наявність імовірних ризиків і втрат бюджету внаслідок запровадження довгострокових галузевих пільг і преференцій при істотному зниженні ставок податку на прибуток і ПДВ. Крім того, при запровадженні окремих галузевих пільг не враховано досвід країн ЄС щодо створення завдяки пільговому оподаткуванню сприятливих умов для внутрішніх і зовнішніх інвестицій, а також підтримки стратегічно важливих національних інвестиційних і соціальних проектів.

Література

- Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 р. №2755-VI: [Електр. ресурс]. – <http://zakon.rada.gov.ua>
- Про спільну систему податку на додану вартість: Директива Ради 2006/112/ЄС від 28.11.2006: [Електр. ресурс]. – http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=994_928
- Taxation trends in the European Union. Data of the EU Member States, Iceland and Norway // Eurostat Statistical books. – 2010 edition. – Р. 136.
- Загорський В.С., Мельник В.М., Кощук Т.В. Новітні податкові реформи у країнах Європейського Союзу та орієнтири для податкової політики в Україні // Наукові праці НДФ. – 2010. – №3 (52). – С. 4–5.
- Загорський В.С., Мельник В.М., Кощук Т.В. Зазнач. праця. – С. 9.

О.Ю. ГУСАК,
к.е.н., доцент, Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі

Перспективи впровадження нових інструментів оподаткування фінансового сектору в Європі

Статтю присвячено дослідженняю можливостей запровадження нових загальноєвропейських податків з фінансового сектору, спрямованих на отримання додаткових державних доходів та стабілізацію фінансових ринків.

Ключові слова: податки з фінансового сектору, податок на фінансові операції, податок на фінансову діяльність.

Статья посвящается исследованию возможностей введения новых общеевропейских налогов для финансового сектора, направленных на получение дополнительных государственных доходов и стабилизацию финансовых рынков.

Ключевые слова: налоги на финансовый сектор, налог на финансовые операции, налог на финансовую деятельность.

The article is devoted to exploring possibilities for introducing new Europe-wide taxes on the financial sector, aiming to raise additional tax revenues and to stabilise financial markets.

Keywords: taxes on the financial sector, financial transaction tax, financial activities tax.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза створила нагальну потребу у фіскальній консолідації, потенційним джерелом коштів для якої може стати фінансовий сектор. До того ж існуючі глобальні проблеми розвитку, ефективності ресурсів та змін клімату вимагають значних бюджетних витрат, а для багатьох держав об'єднаної Європи покриття бюджетних дефіцитів стало пріоритетною метою антикризових заходів. Тому тема пошуку нових джерел фінансування за рахунок додаткового оподаткування фінансового сектору не втрачає своєї актуальності. Основним предметом обговорення є три цілі запровадження такого оподаткування:

– по-перше, податки мають сприяти ефективності та стабільноті фінансових ринків, зменшувати небажані ефекти від ризикових операцій, що можуть створити негативні екстерналії для решти економічних підсистем;

– по-друге, протягом двох останніх десятиліть фінансовий сектор демонстрував високий рівень доходності, тому природним є намір упевнитися, що він є справедливим та суттєвим учасником внесків до системи державних фінансів;

– і, по-третє, саме фінансовий сектор є однією з основних причин широкого розмаху останньої кризи – тому саме від нього очікується допомога у фіскальній консолідації шляхом підвищення існуючих або запровадження нових податків. До того ж фінансова галузь отримувала істотну урядову підтримку під час кризи, яку важко переоцінити.

Аналіз досліджень та публікацій з проблемами. Питання необхідності стягнення нових податків з фінансового сектору з метою розширення важелів регулювання та підвищення податкових надходжень є темою для дискусій з часів початку останньої економічної кризи. Обговорення завдань, пов'язаних з податками та фінансовим сектором, не оминуло ані міжнародну, ані європейську спільноти. Нові форми оподаткування обговорюються європейськими наднаціональним уstanovami – Європейською комісією [1], Європейським парламентом, Генеральним директоратом ЄС з оподаткування та митного союзу [2]. Проте дебати не обмежуються європейським рівнем: активну участь у дослідженні беруть міжнародні організації – Банк міжнародних розрахунків [3] та Міжнародний валютовий фонд [4], глобальні об'єднання – «Велика двадцятка» (англ. G-20), Ініціативна група з інноваційного фінансування задля розвитку (англ. Leading Group on Innovative Finan-